

УДК 811.16'38:929 Гайда

С. П. БИБИК, доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики, Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: sbybyk2016@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9765-497X>

ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА СТАНІСЛАВА ГАЙДИ (03.10.1945 – 23.11.2022)

Європейське мовознавство 23 листопада 2022 року зазнало, без перебільшення, помітної втрати. Пішов із земного життя видатний філолог — славіст, філософ мови, лінгвостиліст, великий авторитет у науці про функціонування літературної мови Станіслав Гайда.

Професор Гайда відомий як організатор опольської школи стилістики, становленню і розвитку якої віддав понад 20 років.

Уродженець Семислова Намислівського повіту (3 жовтня 1945 р.) після закінчення середньої школи в 1963 р. вивчав польську мову в Педагогічному університеті в Ополі. 1968 р. під керівництвом проф. Станіслава Роспонда отримав ступінь магістра.

Так починалося все далекого 1969 року. Згодом було директорування в Інституті польської філології, завідування кафедри польської мови. Саме на базі цього навчального сектору Опольського університету (Польща, Ополь) виросла кафедра стилістики, яка щороку, від 1987, припрошувала до нових і нових зустрічей дослідників текстів, функціональних стилів, історії літературної мови з усіх куточків Східної та Західної Європи на тематичні конференції, об'єднані гаслами *Слово і стиль*, *Стиль і час*, *Стиль і оцінка*, *Стиль і пам'ять*, *Історія і стиль*, *Цифрова*

Ц и т у в а н н я: Бибик, С. П. (2022). Пам'яті професора Станіслава Гайди (03.10.1945–23.11.2022). *Українська мова*, 4(84), 148–151.

стилістика. Усі ці теми були підкріплені ґрунтовними доповідями на гостинних наукових форумах, які публікували в заснованому 1992 р. міжнародному журналі *Stylistyka* (*Стилістика*). Таких уже відбулося 33. До 2012 р. Професор був головним редактором цього престижного ошатного і наповненого новими ідеями видання.

Виводячи стилістику на новий європейський рівень, Станіслав Гайда зиніціював 1990 р. створення Стилістичної комісії при Комітеті лінгвістики Польської академії наук, а 2013 р. — Міжнародної стилістичної комісії при Міжнародному комітеті славістів (він був її засновником і надзвичайно активним членом). Професор керував багатьма престижними дослідницькими проєктами, зокрема *Najnowsze dzieje językuw słowiańskich* (*Сучасні зміни в слов'янських мовах. 1945—1995 роки*), який реалізовано впродовж 1996—2006 рр. Завдяки участі України (дослідницькою групою керувала доктор філологічних наук, професор Світлана Яківна Єрмоленко, Інститут української мови НАН України) побачила світ одна із 14 колективних монографій *Najnowsze dzieje językuw słowiańskich. Українська мова 1945—1995 pp.* (1999, Opole). Вона стала підручником з історії української літературної мови нового періоду, яке потрапило до світових бібліотек і гідно репрезентує наукову оцінку мовної ситуації в Україні після Другої світової війни та методологію вивчення функціонування літературної мови в ретроспекції.

Світове визнання у славистиці принесло Професорові Гайді й чотири-томове видання *Порівняння систем і функціонування сучасних слов'янських мов* (2003—2009), проєкти *Польська культурна спадщина в новій Європі* (2003—2006), *Мова та ідентичність у слов'янській перспективі* (2004—2007) тощо. Науковець був організатором V Конгресу іноземних полоністів (липень 2012 р.), у якому взяли участь понад 250 осіб з усього світу, та редактором 2-томового збірника післяконгресових студій (2015).

Дослідницький і науково-організаційний досвід, а також особистісні якості вченого — працьовитість, обов'язковість, надійність, а насамперед — відповідальність за служіння науці та суспільству — свідчать про те, що він осягав багато функцій. Його двічі обирали до науково-дослідної комісії (1997—2004) і тричі до Центральної комісії з наукових ступенів і звань (1999—2012) — очолював I секцію гуманітарних і соціальних наук. Із 2000 р. був членом Президії Міжнародного комітету славістів, куратором 35 комітетів МКС. Упродовж двох каденцій (1999—2007) очолював Комітет лінгвістики Польської академії наук, брав активну участь у роботі Ради польської мови при Президії Польської академії наук, працював у Міждисциплінарній групі з підтримки діяльності в галузі наукового видання Міністерства науки і вищої освіти та Групи експертів з гуманітарних, соціальних наук і мистецтва Національного наукового центру.

За високі досягнення перед національною науковою спільнотою Станіслав Гайда удостоєний 2010 р. звання члена-кореспондента Польської академії наук.

Він був членом редакційних комітетів багатьох польських та зарубіжних журналів, зокрема: *Slavii* (Прага), *Стиль* (Белград), *Studies in Polish Linguistics* (Краків), наукових рад: IBL PAN (з 1998 р. — до останніх днів життя) та IJP PAN (з 1993 р. — до останніх днів життя).

Наукову діяльність Станіслава Гайди оцінено й за кордоном: йому надано почесне членство в Чеському лінгвістичному товаристві (2002) і звання доктора honoris causa Університету св. Кирила і св. Мефодія у Скоп'є, Македонія (2005). Він був також почесним доктором Педагогічного університету наукової освіти у Кракові (2010).

Станіслав Гайда підготував багато магістрів, 9 докторів, виступив рецензентом 28 докторських та габілітаційних праць.

Автор понад 300 публікацій у галузі термінології (дисертація *Розвиток польської гірничої термінології*, 1975), теорії мови, стилістики (дисертація *Основні стилістичні дослідження наукової мови*, 1981), ономастики, лінгвістики тексту, соціолінгвістики, історії мови та культури мови. Особливе місце серед них посідають дослідження, присвячені польській, а ширше — слов'янській стилістиці.

Для української лінгвостилістики знаковими є праці, у яких Професор розвивав ідеї про природу функціонального стилю, його реалізацію в численних жанрах (відома стаття *Проблеми жанра* у збірнику *Функціональна стилістика: Теорія стилей и их языковая организация*, Перм, 1986, с. 11—24). Відтоді, з другої половини 90-х рр., і дотепер жодна робота з комунікативної, прагматичної лінгвостилістики, дискурсології не обходилася без покликання на цю та інші його праці.

З ім'ям Станіслава Гайди пов'язані три останні десятиліття становлення лінгвогенології (лінгвожанрології). Його внесок у теорію мовного жанру — це трансформація ідей М. М. Бахтіна. Професор кваліфікував жанр як «культурно та історично оформлений, суспільно прийнятий / узаконений спосіб мовної комунікації; зразок організації тексту», «сукупність текстів, у яких певний зразок актуалізується, реалізується». Він запропонував багатоаспектну класифікацію мовних жанрів за ступенем складності (прості, складні), поділяв їх на примарні та секундарні (зазначена вище праця), на жанри з тематичною спеціалізацією і тематично необмежені (*Жанры разговорных высказываний* у збірнику *Жанры речи*, Саратов, 1999, вип. 2, с. 103).

Не можна оминати й філософської праці з теорії літературної мови *Національний стиль як стилістична категорія* (уперше опубліковано 2016 р.). У цій знаковій статті, знайомство з якою потребує від читача високої ерудиції, знання історико-культурного контексту становлення літературних мов у Європі у зв'язку зі становленням народностей і націй, учений обстоював ідею, що національний стиль — це всі текстуальні реалізації національної ідентичності та національної ідеології, які формуються завдяки унікальним сприйняттям реальності кожної з націй.

Зокрема, варто познайомитися з таким твердженням відомого дослідника-теоретика: «За нового, холистичного підходу, де стиль постає як

вищий принцип організації висловлювання, національний стиль про- низує національний дискурс (напр., текстуальні реалізації національної ідентичності та національної ідеології). Можна постулювати, що кон- кретні нації характеризуються своїм унікальним сприйняттям соціаль- ної реальності, організації інформації та структурування взаємодії, що проявляється в текстуальних формах, що соціально підтримуються».

Для української лінгвостилістики як настановчі, прогностичні сприй- маємо рекомендації Станіслава Гайди щодо вивчення національного стилю (стилів): «[...] привертають увагу тексти, в яких яскраво вираже- на національна самосвідомість, що формують національний дискурс на ту чи іншу тему. “Національна програма”, однак, може бути виражена імпліцитно і не завжди свідомо. Тому на пріоритетну увагу заслуговують конституції, історичні огляди, складові канону національної літератури, художні тексти, суспільно-національна журналістика, програми загаль- нонаціональних партій, комунікативна поведінка вболівальників (особ- ливо під час міжнародних змагань) тощо.

Особливо перспективною у вивченні національних стилів може ста- ти порівняльна перспектива». Якщо питання національної самосвідомості та її репрезентації в художній і науковій мові (зокрема в аспектах ретроспективної стилістики, див. праці С. Я. Єрмоленко), у мові полі- тикуму вже в полі наших досліджень, то інші із зазначених так званих «внутрішніх текстів» ще потребують дослідження. Висунуті ідеї потріб- но розвивати в європейських лінгвостилістичних дослідженнях як тео- ретичного, так і практичного спрямування.

Вічна пам'ять і шана щирій, відданій, світлій ЛЮДИНІ, видатному НАУКОВЦЕВІ, відомій особистості в європейській і світовій філології — Станіславу Гайді.

Глибоке співчуття рідним, колегам та учням.

Некролог отримано 25.11.2022

Svitlana Bybyk, Doctor of Philology, Leading researcher of the Department of Stylistics, Culture of the Language and Sociolinguistics, Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine
4 Hrushevs'kyi St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: sbybyk2016@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9765-497X>

IN MEMORY OF PROFESSOR STANISLAV GAIDA (03.10.1945—23.11.2022)